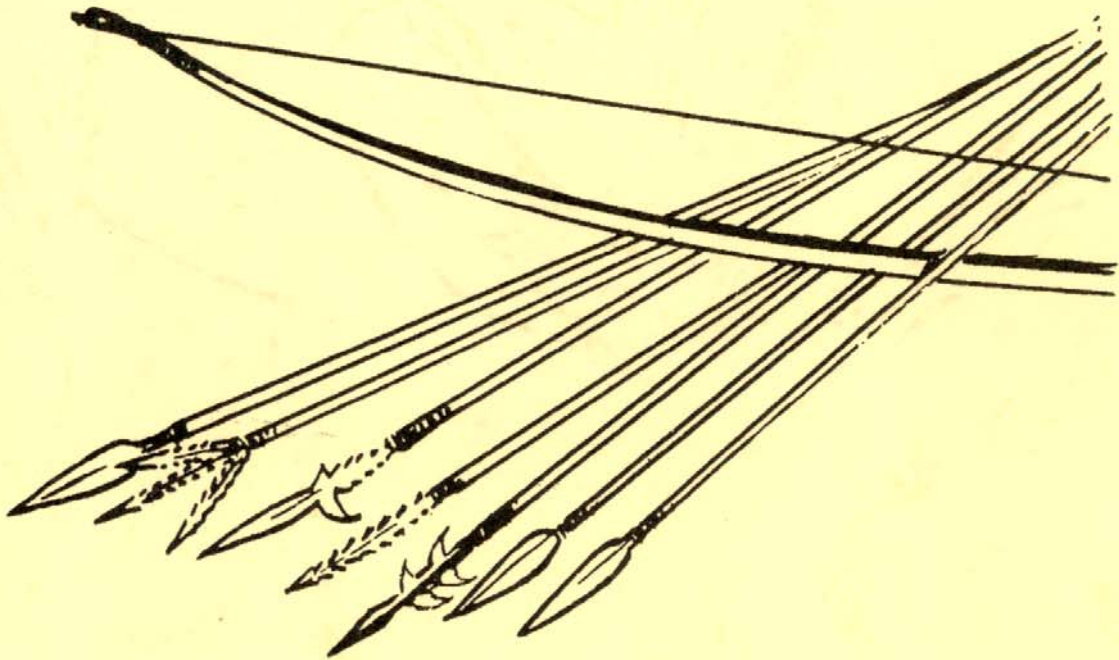

Boyboy na Agta

Dupaninan Agta

Boyboy na Agta

Agta stories

Trabaho na Agta "Activities of the Agta"
Author Unknown

Nagianak ni Seka "When Seka Gave Birth"
Author: Seka Cabaldo

Boyboy ni Rito "Ritos' Story"
Author: Rito Pascual

Edited by: Joseph and Grace McAlpin

Summer Institute of Linguistics
Publisher
1997

Published
in cooperation with the
Commission on Philippine Languages
and the
Department of Education, Culture and Sports
Manila, Philippines

Additional copies of this publication are available from:
Book Depository
P.O Box 2270 CPO
1099 Manila

We wish to express our appreciation to the Swedish
International Development Authority (SIDA) and the
HF/FB Mission in Sweden for their assistance in the
production of this publication.

A Storybook in Dupaninan Agta (Eastern Cagayan)

75.5-1096-2C

54.20P-966064N

ISBN 971-18-0304-6

Printed in the Philippines
SIL Press

REPUBLIC OF THE PHILIPPINES
DEPARTMENT OF EDUCATION, CULTURE
AND SPORTS

Meralco Avenue, Pasig, Metro Manila

OFFICE OF THE SECRETARY

Panang Salita

Ang mga isla, kagubatan at mga kabundukan ng ating bansa ay tahanan ng iba't-ibang pamayanang kultural na ang bawat isa ay may sariling wika at kaugalian. Ang ating kultura ay mahalagang piraso ng magandang mosaik at iyan ang bansang Pilipinas.

Ang ating bansa ay mayroong utang na loob sa pamayanang kultural. Maraming panahon na ang nagdaan na ang kaugalian, wika at magandang layunin ay nakatulong sa ikauunlad ng ating makabansang pagkamamamayan. Maipagmamalaki natin ang ating pamanang Filipino habang nagkakaroon tayo ng malawak na pang-unawa sa mga kulturang ito.

Sa mga kadahilanang ito, kinakailangang mapangalagaan ang mga wika at kinaugaliang pamayanang kultural ng Pilipino. Ang aklat na ito, na nasa wika ng pamayanang kultural ay may layuning tumulong sa pangangalaga nito. Ito ay ginawa para mapaghusay ang kakayahan sa pagbasa at pag-unawa, at para palawakin pa ang kaalaman sa pamamagitan ng pagbasa sa sariling wika. Ang paraang ito ng pag-aaral sa pamamagitan ng paggamit ng unang wika ay makapagpapaangat sa sariling wika at ang pagbabasa nito ay isang kapaki-pakinabang na karanasan.

Dahil dito, labis ang pasasalamat ng sambayanang Pilipino sa Summer Institute of Linguistics (SIL) dahil sa kamilang pagsusumigasis na mapanatili at mapalaganap ang kulturang Pilipino sa pamamagitan ng babasahing ito.

Ikinararantal, kung gayon, ng Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Isports na ipakilala ang aklat na ito, ang pinakabagong edisyon, para mapaunlad ang karunungan bumasa't sumulat sa pamayanang kultural. Sa pagtulong sa mga kumunidad na ito, ang kabutihan ng buong bansa ay natutulungan.

RICARDO T. GLORIA

Kalihim

Trabaho na Agta

Magistoriya ak, abeng. Timanan mo.

Umangay kitam ha dilod. Hen kitam

mangugdin a mangalap kitam ha bagas.

Nu makaditang kitam a magipu ha

ugdin, umangay kitam magbatok ha

karayan. Magbatok kitam. Nu nobos

kitam magbatok, magapoy kitam.

Maghida kitam ha a kwa a hidi: kampa,

lamis, malisaw, iget udang ken kumpor

na ay. Nu dumitang kitam, umangay

manganop. Umangay kitam ha talon,

magkatol ha anaw, manglati. Nu

dumitang kitam, magisan kitam ha lati.

Maglati kitam. Lumakad kitam. Umangay

kitam ha ugdin, maglako ha lati. "Umangay
kitamon ha Kasambalangan." Nu kon
tam, mangay kitam ha Kasambalangan.
Umangay kitam ha talon. Makaditang
kitam, magtalbunan kitam, maginga
kitam, oni ay! he.

Nagianak Ni Seka

Idi kwan, dan nangwa kan ni Saysay ta
laman ta ugma. Ken hen di kami,
tinabbakan di kami kan ha ta ugma ta

pilas. Iyatad di, kan nikan i pilas heya.
Tumaknag ak mina minagbulak manon

inanmo. "Idi kwan inyetnod ko kanon
dala a pinetan ko dan hidi a hen mo di,
idakan ta awan ak makalapos," kon ko,
kan. Dikwan, hen di, kan. Kwa, "gusto
kami mangan kami dan." Awan ak dan
ken nangan a ta mabati ko dan a
masaket dan tiyan ko. Makaattay ak bila.
Lumaksip ak bila, hen umattay. Awan ak
bi iyattay ak bila. Ihahakab ko dan ha
kayo heya. Hen ak manon a humahakab
a makabilabilag ak ket mabati ko a
tumahodtod i tiyan ko. Manolijan ak ha

bilay mi a hen ak hito makaabag.

Dikwan, pinetan ko ni amang. "Amang,

hen ak moy bi-entan. Magianak ak

dawaden," kon ko ni amang. Hen

takpaan na i tiyan ko. "Oni, magianak ka

dan. Hen kamon, mangalap ha padding

na." Kon na nama ko. Salawa hidi

nagbilay di Ayong a Kuding. Hidi ni Ayong

a Giliyam inagkat na dan i bilay di ket.

Dikwan atoy bila ni Bako Annayan.

Kahapan nas "Oni, magianak ka dan

nokan. Nu magpunno nokan i diget ta
awan nakapapangasan," kon di nikan.
Dikwan nikuna "panyan bas nokan na
paggegkam ko?" Kon ko a ta awan ko
pala katandi. Pala i dikwan kusto bi a
pangaldaw, apermi. Sigisigian ak na dan
i pasaket na. Husto bi a lubulubuk na
kallap, magilagsang hikuna ta permi
nagpunnos dan i diget ah. Kona hito
tumahodtod i tiyan ko. Ket lumalegit
kanon i bantok ni llok aye. Awan tud bila

sumoli. Dikean, kayat di Bako heya

Assayan. Maegkaman di bas i labi na

heya eryokan di ta botbotan di, kan,

minan tapno awan na ak a narigatan.

Ngem awan di man maeryokan ta

atakdug man i buntok na. Ket, humoway

bila a tumahodtod. "Ala, ke iyeggan mo

ta taggalumapos dan," kon di. Hikuna

ipuwersa ko. Ballik ko dandani ko a

tinangi i pasak mi heya. Awan ko

kekekuwa ta kona ha masapyad i pukal

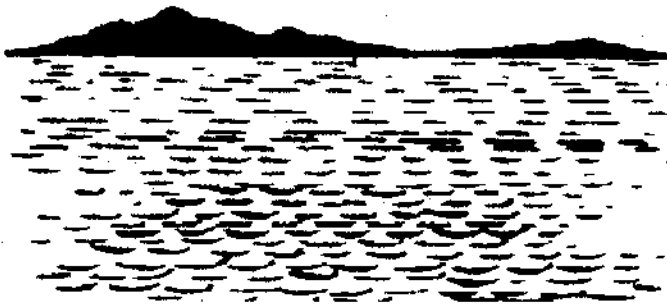
ko aye kona hito. "Ala, kam bas pukal ko
bas. Awan moy lakmosan," kon ko, ta
kona esa i pukal ko a masapyad ta
umunek a saket ti pukal ko wa. Ballik ko
dan pagsanget ta a inumunek a saket
dan ha ti pukal ko wa. Konnan ta
mabebenad dan i pukal ko wa. Awan
dan.

Boyboy ni Rito

Duduwa kami la, ni minena ko ihe.

Ababben na ak pala hito ni minena ko

hanggan idi atoy dan nakam ko ket

katandian ko dan i madukas ken

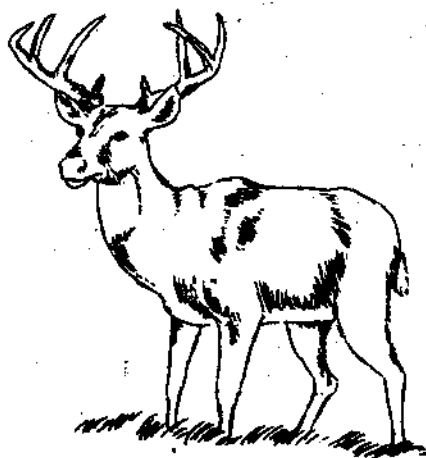
inamakan. Ket idi hen kami pala ha

Pontaberde, ha Palawi Island. Ket

nabayag a nanaghen kami pala ha
Pontaberde. Ket nanalay inpeta na ni
minena ko a sumoli kami ha Tanglagan,
ha lakadan mi. Nagsalodsod ak nu
hadya i henan ni amang ko. Ket kinagi ni
inang ko a "Natay dan ha Pontaberde i
hama mo." Ket nagsanget bila hikuna.
Kaging ko nu sileng na la a natay i hama
ko, ta katandian ko dan a atoy uyong na,
onu awag na. Isu awan ak pala
nagsanget, gipu ta awan ko pala

tahodan a natay dan i hama ko. Isu,
nagtulos kami pala a naglakad hanggan
parabin na Tanglagan. Ket naglakad
kami hanggan Santa Vicente hanggan
Santa Teresita, Gonzaga. Ket nagudek
kami ha Santa Teresita a bulos na. Ket
hanggan ha didiya na pagsungayan na
dinom na Santa Tersita. Ket nagudek kami
pala ha Massie; nagen na sapa na Santa
Teresita, hanggan tumalaktak kami pala
ha permi a kuhot na dan na Santa

Teresita. Ken Salong i nagen na sapa na
dan na Tanglagan. Ket kinumilap kami ha
bulos na dan na Salong. Ket makpal pala
i bilon mi a bagas ken bunga na mais a
kanan mi a inkagipu mi ha Santa Vicente.
Ha labuk na kallap ha kinilapan mi, ket
kanayon a matiman mi i ohyab na ugsa.

Madamdama, ket nakaenta ak ha esa a allakay. Ket iday i esa a anito na minama ko. Isu gipu nagpaenta ha nikan i anito na, nagsanget ak. Ket kinagi ko, "Nu atoy ka pala mina, ket maghida ak mina ha ugsa ken laman ken maghida ak mina pala ha kalbo ken iget ken gutam na diget, nu sibibiag ka pala." "Amang," kon ko ha sanget ko. Isu, gipu ta nagpaenta dan i anito ni minama ko, nanahod ak dod dan a talaga a natay dan i hama

ko. Gipu i nakam ko idi, ket awan pala
natay i hama ko. Kagian ko la nu
limakad, ket linakaden na kami a patena.
Kagin ko, nu nagingal hidi ni amang ken i
hena ko, baka nagsina la hidi. Ngem idi
nagpaenta i anito ni minama ko, ket
kinagi na pala ha nikan a "awan mo ak
kantingan, anak ko, anito ha nikan. Ket
atoy pala i inpeta na ha nikan, a
magbahot ka ha hida moy, ni inang
mo," konna anito ha nikan. Ket idi

madamdama, awan dan i anito ni
minama ko. Ugma hito. Kallap pala.

Nagluto dan i hena ko. Naubos kami a
nagdiyag, naglakad kami manon.

Nagusog kami manon ha sapa na dan
na Dugmon. I nagen na sapa a
nagusogan mi ket Salong, hanggan ha
dinumemat kami ha dilod, ket inumemat
kami ha sapa manon a lyag. Kinumilap
kami manon hito. Ket awan ha bilay mi.
Nakaenta ni minena ko ha kayo a

napukan. Ket sinumadap kami ha abot
na kayo, gipu ta mapigsa i uden, ket

kallap dan. Awan pa ha gangatan a
pagenduan mi ta permi dan i dagmen
ko. Hanggan ha lubuk na kallap, makpal
dan i namok, ket awan kami nakakilap
gipu ha kaget na namok. Ket ha ugma,

entan ko i baggi ko, ket permi dan a
binumigibigi dan. Gipu ta awan ha ulas
mi. Ket i ulas ko la ket kostal. Ket ni
minena ko i ulas na bi ket natoto a
mamalay, ugma dan. Nagdukot kami
dan gipu ta aldew dan. Makaenta kami
dan a kayo a pagdukot mi. Ket nagdukot
dod. Ket nagluto kami dan. Idi nakaluto
kami dan, nangan kamin. Ket idi naubos
kamin a nangan, naglakad kami manon
hanggan dinumemat kami manon ha

sapa na Pawili. Ket nagtulos kami pala a naglakad hanggan ha Sakaran. Ide a sapa i bumuyag dan ha dilod na Tanglagan. Ket nagudek kami pala. Idi hen kami pala ha dilod, natagbu mi di botay Watit. Ket nagbahot hidi nagbahot hidi a usog. Ngem idi naenta di a awan dan i hama ko, nagsanget hidi a magkabanga. Ket inkari di a awan di kami baybayan, onu awan di kami kabengan. Idi naenta na ak na anti ko,

ket inabben na ak dan a inyudek
hanggan ha kaddemat mi hito, ket
pinagluto di kami, gipu ta apon dan.
Pinaghida di kami ha laman a matabi a
kinengwa ni angel Watit. Hanggan idi
nabayabayag kami dan ha Tanglagan.
Ket pinumigpigsang i awag ni minena ko,
hanggan inlakad na ak manon ha henan
ni angel Watit. Ket inumangay kami
manon ha iyaga. Ket idi nakademat kami
ha iyaga, nangrugi dan i mapigsang a

bagyo. I permi a mapigsa a bagyo gipu
ta narombak dan i bilay di angkel.

Sikalaw. Binumuyot kami, kami ni minena
ko. Ta baka mabanghat i bilay ket
mabulod kami ha dinom. Isu, binumuyot
kami. Ket inumangay kami ha sikaw na

ugdin a hidi. Ta kagin mi nu atoy hito i
bilay na ugdin a hidi. Ngem awan man
ha bilay di hito. Isu, binumuyot kami
manon a binumugsok ha ditaw. Ket
naenta ko a atoy i naputad a kayo. Ket
atoy i abot na. Isu, sinumaddap kami hito.
Ket nagdukot kami ha disalad na kayo.

Ket nakakilap kami unay. Ta
mammammadi i disalad na kayo. Idi
kallap dan, perpermi la i paguden na ken
pagpahas na ha mapigsa. Ket idi kallap
dan, pinumigsa dan unay i uden ket
sumaddap dan i uden ha disalad na
kayo, hanggan idi naglinog. Ket
minadagey ha disat na kayo. Ket
natakbonan i kayo a naghenan mi
hanggan a nebukaleg i kayo. Ket hen
kami la ha disalad na kayo. Ngem awan

na la pala wade gusto na Dios a matay
kami. Isu, ginumimak i kayo a
nagbukaleg. Ket linumapos kami. Ta hen
dan i kayo ha sapa a bulosan na sapa a.
Ngamin a ta banga mi a lata na sardinas
wade a mapelpel a lata na sardinas. Ket
ngamin a ta bagas mi a bagas na mais,
ket nebulod ngamin. Isu, gipu ta awan
dan ha kanan mi, nagtakaw ni minena
ko ha mais. Isu, nangan kami manon. Ket
nabiag kami manon hanggan ha

ginumimak manon i bagyo ken uden,
hanggan awan dan ha uden ken pahas.
Linumakad kami manon ha lyaga. Ket
inumangay kami ha Anipan. Naghen
kami hito hanggan kona ak dan ha ni
Agatol, a anak ni Kuding. Siguro esa a
tawen kami dan ha Anipan. Ngem awan
dan nagawag hanggan sinumoli kami
dan ha Dugmon. Ket naghen kami pala
hito ha uppat a tawen hanggan kona ak
dan ha ni Angag. Kadakkal. Nakipaghen

kami ha di angkel Sengson. Ket hito,
nalay kamin hanggan ha
dinumakadakkal ak dan. Makabahot ak
dan ha tilapia ken dallag. Sa, mori ken
iget. Ngem awan ak pala makabahot ha
kalbo. Ket idi nalay kami dan ha
Tanglagan, inumangay kami dan ha
Mission, ha mabikan ha Gonzaga,
Cagayan. Ta ipeta di a atoy kan hito i
Dios a ipepeta na taga Mission he hidi a
agta. Ta kanayon a ipeta di a talaga kan

a Dios iday. Isu, inumangay kami la ket
nagwarak la ni inang ko ha Tanglagan.
Hidi di anti Bigad, onu Odyang hidi. Ha
kabanga ni Bigad i botay ko a Osting. Ket
hikami di Sengson, hidi ngamin a pamilia
botay Anday ken kabanga na a Karing,
angkel Watit ken kabanga na a Agayan
ken ni minabotay ko a Mauyong i sangay
na ken i kabanga na a Rehina ken i
kasinsin ko a Oring ken hidi a anak na ken
di Bulding, i agta ha Bulos ken i agta ha

Tanglagan ken agta ha Mission ken agta
ha Bawa ken Gonzaga a agta a hidi hito.
Ngem idi nagdademat dan ngamin a
agta, inrugi na i mangipeta negipu ha
bagi na a hikuna kan i Dios. Ket idi

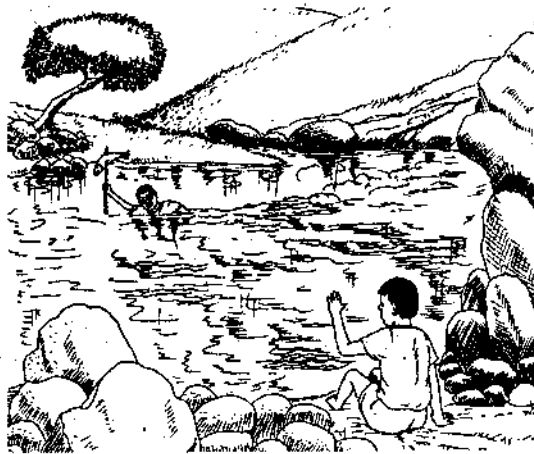
nonobos hikuna a nangipeta a hikuna i
Dios ket gusto na a isaddap na kami kan
ngamin ha kuweba. Ta maguden kan ha
gangatan. Ngem madiyan mi a
sumaddap, gipu ta kagin mi a
papatayan na kami ngamin ha disalad.
Isu, awan kami nanahod ha inbon na. Ket
linumakael kami la ngamin. Awan ha
nagwahak. Maski nu esa a agta la mina.
Isu, sinumoli kami ha Tanglagan. Ta baka
nu tumagubet i ngamin a totolay na ito a

ugdin, baka palatugen di kami ket iyasak
di kami ngamin ha iday a kuweba. Ket ha
kaddemat mi ha Tanglagan, dinumemat
bi ni minakka ko a Awad. Awad i nagen
na. Ni minakka ko. Naggipu hikuna ha
Magi, ha konna na ho na Bolos Point,
Gattaran, Cagayan. Ket ipeta na an
umangay kan mina bi ha Mission. Ngem
gipu ta inpeta mi a naggipu kami ha
Mission, isu awan dan hikuna nagtulos ha
Mission. Ta inpeta mi a isaddap di hikuna

ha kuweba. Ket patayan di hikuna. Ngem
ide a Awad, awan ko pala hikuna
katandian a hekka ko hikuna, gipu ta
awan ko hikuna naenta idi atoy dan i
nakam ko. Gipu ta idi neenak ak dan,
linumakad kan dan bi hikuna. Isu a awan
ko katandian a kabsat ko hikuna. Ngem
idi inpeta di a hekka ko hikuna, naragsak
ak, gipu ta atoy numan i hekka ko a lallaki
bila, a kakalan ko. Ket atoy i magbahot
ha hida ko ken hida ni minena ko. Isu,

perpermi i ragsak ko ha iday a aldew.
Dinumemat ni botay ko a Tungil, ket
inpeta di a magkabanga a atoy kan i
pageryokan ha kanan a baggat. Ha
negipu ha paglati, a pinilak a lati, ket
sanga salop i kada esa a gasut. A nu
esplit dan he a lati. Isu, inumangay kami
dod ha Massie ket naglati kami hito
hanggan ha sobra ha tallu a tawen. Ket
sinumoli kami manon ha Tanglagan gipu
ta awan ha pagbahotan ha Massie. Isu

nagsoli kami dod ha Tanglagan, penu
maghida kami ha gutam na dinom, penu
magpaha kami ha gutam. Ket ha iday a
aldew a kaddemat mi ha Tanglagan,
insigida a nagbahot. Ngem awan ak pala
makabahot ha maski hu anya a gutam
na dinom. Isu, gipu ta nalay kami manon

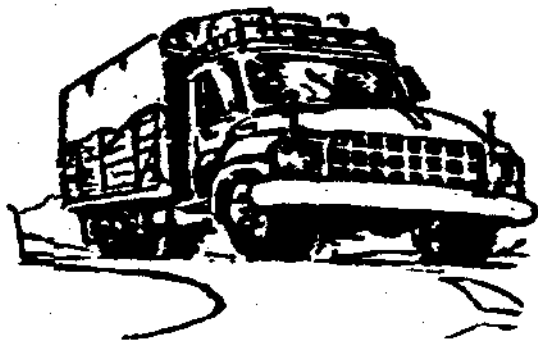

ha Tanglagan, ket sinumoli kami manon
ha Massie, penu manglati. Ngem idi
nabayag kami dan ha Massie, siguro esa
a tawen mi manon ha Massie, ket
nagboda dod i kasinsin ko a nagen na,
Bonjing. Ket naragsak kami ken uray
minena ko, ket naragsak, gipu ta
naginom hidi ha arak. Ket idi nobos dan i
bida, sinumoli kami dod ha bilay mi. Ket
ha iday a aldew a kasoli mi, nagsaket
dan ni minena ko. Ket perpermi i saket na

nakam ko. Gipu ta kumanteng ak,
"Baka," kon ko, "nu matay hikuna ket
awan ha mageryok ha kanan ko. Ket
awan kan ha hena ko." Ket ha iday a
apon, ket natay dan ni minena ko. Awan
ha sabali a agta ha bilay mi ni minena ko.
Hikami la ta duduwa. Isu, hikan man i
nagdapon ha nikuna ha na angas na. Ket
nobos dan i pakelabbang na, ket husto
ko pala a en ko pala entan ha
nakelabbangan na. Ngem awan ko

naeryokan, gipu ta awan ko naenta nu hadya i nakelabbangan na. Ket gipu ta awan kan ni minena ko, nagkagikagiyan ko ha madukas ni Apo Dios. Isu, hanggan ha kaugman na, inumangay ak ha Dugo penu eryokan ko ni hena ko ta Bunyag. Ni Ruthi i nagen na hena ko ha Bunyag. Naglugan ak la ha trak a inumangay ha Dugo. Ket kanayon la a magsanget ak gipu ta manakam ko ni minena. Ket ha iday a pagluglugan ha trak, awan di ak la

pinagpasahe, onu pinagplete na trak. Ket gipu ta gusto di a magbasa ak kan, ngem

binumuyot ak gipu ta manteng ak.

"Baka," kon ko "nu baotan na ak na maestra." Isu, linumakad ak dod a inumangay ha Santa Ana. Naglugan ak la ha trak. Ngem awan ha pagplete ko.

Inumangay ak manon ha
Kasambalangan, ha bilay di Linang, i
nagen na kasinsin ko. Isu, naghén ak pala
hito hanggan tallu wade a bulan ko hito.
Ket inumangay kami manon ha Santa
Teresita. Ket naghén kami hito hanggan
ha wallu wade a bulan. Ket inumangay bi
hito ni botay Paulito, penu mageryokan
ha balitok. Ngem awan ha naenta di a
balitok. Isu, idi magsoli hikuna ha Bolos
Point, inpeta na ha nikan nu kayat ko i

umuonod ha nikuna. Ket kinagi ko, a "Oni,
botay. Umunod ak ha nikaw," kon ko.

Ngem nagsanget ak pala, gipu ta
manakam ko i kakatay ni minena ko. Isu,
inumangay kami ha Gonzaga, penu
komona kami dan ha Bolos a Bgllik. Ket
nangrugi kami a tinumobuk ha Gonzaga,
a umangay kami ha Bolos dan ayo. Isu,
hangan atoy kami dan ha kuhot na
Daddelugen ken Gonzaga baunderi na
Daddelugen ken Gonzaga. Perpermi dan

i saket na tikad ko. Ta makpal pala i
peklat ken dakkal pala talaga i tiyan ko.
Ito a awan ak maglakad. Isu, gipu ta
awan ak makalakad, kinumilap kami dala
ha baunderi na Daddelugen ken
Gonzaga, Cagayan. Ket ha ugma,
naggabi kami dan a umangay dan apon
dan, idi dumemat kami ha Bolos.
Magdaddemat dan i mageskwela a hidi.
Ket idi atoy dan waden i tallu a pamalak
ko ha Bolos, inayagan na ak ni Tangkalaw

William ken ni Korazon. Ket "Oni" kon ko bi.

Isu, inumunod ak penu magpasyal ha

eskwela di. Ket idi maenta na ak na

maestra na grid wan, inpeta na hanikan,

a "Nu kayat mo i magbasa, ilista ko dan i

nagen mo," konna. Isu, "Oni maam," kon

ko. Nagbasa ak. Ket idi closing dan, hikan

man i nangalap ha first honor. Palungo a kalaingan ha eskwela mi. Hanggan grid dos ket hikan manon i nakaalap ha palungo a kalaingan. Ha mekatallu, nobos dan idi i Krismas Parti mi. Ket bakasyon dan idi agbakkasyon kamin, nagsaket ak bila. Ket baliballik ak a natay. Isu nagkiskisew ak gipu ta nangwa ni kabanga ni Lilia ha buhog ket naghida ak. Gipu ta awan ko katandi a bagnat numan i buhog a hidan na nagsaket. Ket

gipu ha pinaghida ko, nagkiiskisew ak
dod. Ket dandani ak dan a matay, ngem
nagaged ak ha tulong ni Apo Dios. Ket
maski nu matay ak dan mina, pinumigsa
ak pala. Hanggan idi sumaddap kami
manon ha eskwela, ket awan dan i saket
ko. Hanggan nagbasa ak pala na
mekauppat, ket awan ko dan naubos ito
a pinageskwela ko. Ket nagarim ak dan
ha ni Teresita Vidad. Ket sinungbatan na
bi i pagayat ko ha nikuna. Ket isu, idi

pinangsungbat na ha nikan, kusto bi, a
atoy ka dan, agay. Katalakay.